

Nijverheid.

EUROPESCHE ZIJDE EN ZIJDEFABRIJKEN.

(Vervolg van pagina 300)

Tot het ander gedeelte van het onderzoek naar de opkomst, bloei en voortbrengselen van de zijdefabrieken, en de daarmee in verband staande teelt overgaande, vatten wij, den door de vermelding van de oprigting, aankweeking en begunstiging derzelven in deze stad afgebrokene draad weder op, en moeten naar het voorgestelde doel der behandeling, thans onze beschouwing rigten op de europesche zijde. Onder den naam van levantsche zijde, worden verstaan alle zoodanige, welke men door den levantschen handel, van Aleppo, Tripoli, Saïde, Smirna, Constantinopel, Salonika, eenige eilanden van den Archipel enz. verkrijgt, waaronder zich dan ook vele soorten van persische zijde bevinden, die door de karavanen naar die havens gebragt worden: zelfs van Bengalen, wordt de zijde over Bagdad en Bassora naar Aleppo, en ook naar Damaskus vervoerd; van Saïde ontvangt men voornamenlijk *chouf* of *choufet* zijde, ook Barutine, Tripoline en Saïdavi. De Bajas of Pajassezijde is eene zware zilverkleurige zijde van Haleb, die voornamenlijk dienstig is voor de goud en zilver galonfabrieken te Genua en Lijon. De Tripoline

is eene goede ruwe witte zijde uit Sijrie, die naar Marseille, Genua en Livorno verzonden wordt, en men tot dezelfde einden als de *Castravane* bezigt. De choufet-zijde is fijner dan de Tripoline, neemt even als de siciliaansche en die van Messina, eene zeer schoone kleur aan, en wordt vooral tot het vervaardigen van zijdenstoffen aangewend. De Barutine, uit den omstreek van Barut, is of wit of citroengeel. De witte soort gaat inzonderheid naar Lijon, waar zij tot zware stoffen en boorden dienen moet; de gele wordt voornamelijk naar de kusten van Barbarije gezonden. Sataliazijde noemt men eene soort, naar den naam van deze, aan de karamansche kust in klein Azie gelegene plaats; dezelve is minder in kwaliteit dan de Barutine, en wordt gedeeltelijk naar Lijon en naar de barbarijsche kust, maar voornamelijk naar Turkije verzonden. Saijdavi is eindelijk eene ligte soort van sijrische zijde, welke vooral tot galons wordt gebezigd.

In Constantinopel, alwaar mede een groote zijdehandel plaats heeft, vindt men ook vele Brussiazijde uit klein Azie, ook adrianopelsche en bulgarische. Die van Brussia is de beste, en doorgaans treft men aldaar groote voorraden derzelve aan. Deze zijdesoort is meestal wit, fijn, en zeer zacht; niet slechts worden daarmede, de talrijke zijdefabrieken van een gedeelte van Azie, Constantinopel en het eiland Chios verzorgd, maar ook die van Haleb en Damaskus, en zoo groot is de voorraad die er steeds van aanwezig is, dat van dezelve dikwerf jaarlijks met europesche schepen, nog voor eene geldswaarde van

circa 2 tonnen gouds naar Europa wordt vervoerd. De Franschen hebben te Brussia een eigen handelshuis, en de Engelschen zenden derwaarts hunne factors, om de voor hunne Fabrieken benoodigde Brussiazijde optekopen; zelfs kooplieden van Algiers en Tunis, komen naar die stad, om aanzienlijke inkoop te doen.

De heerlijke omstreken van Nicodemoë en Nicea, de gewesten tusschen den Olijmpus en de zee van Marmora, zijn overdekt met witte moerbezieboomen, die met de teederste zorg en oplettendheid worden gekweekt. Te Adrianopel bevinden zich eene menigte van zijdemolens, op welke de zijde uit de omliggende landstreek, als ook uit Bulgarie, bereid wordt. De beste zijdesoorten komen van Zagora, Tschirpan en Kizanlik; de tweede soort van Haskin of Haskeni, en wel meestal in kortere strengen. Vóór den laatsten russisch-turkschen oorlog, is deze zijde voor den handel van Constantinopel van groot belang geworden, en wel bijzonder sedert vele inwoners van Brussia zich aldaar gevestigd, de aankweeking van den moerbezieboom bevorderd, en de zijdeteelt tot eenen aanzienlijken tak van welvaart opgevoerd hebben. Aan de andere zijde van den Donau is deze teelt minder voorspoedig, zoo als ook in de Krim, doch zij wordt aldaar door de russische Regering op alle mogelijke wijze ondersteund, en verkrijgt allengskens eene grootere uitgebreidheid. In vele omstreken van den Kaukasus, vooral in de aan de russische heerschappij onderworpen landen van Imirette, van Kastalimien en Kachet, wordt door de inwoners zelve vele ruwe zijde gewonnen. In Salonika wordt meerendeels thessalische

zijde verkocht, van welke het kanton Sagora de grootste hoeveelheid opbrengt. Dit kanton bestaat uit 24 dorpen; het klimaat is aldaar zoo zacht, de lucht zoo zuiver, dat in dit gewest de zijdewormen in kamers, die aan alle zijden open zijn, geteeld worden. Het is te bejammeren, dat de inwoners aldaar geene genoegzame oplettendheid in acht nemen, met opzigt tot de soort van moerberiebladen met welke zij de zijdewormen voeden; als ook, dat zij zich nog geene goede behandeling en bewerking der zijde hebben eigen gemaakt; ware dit zoo, dan voorzeker zoude hun produkt tot de allerschoonste zijdesoort kunnen worden opgevoerd.

De zijde, die in den Archipel, vooral op de grieksche eilanden, gewonnen wordt, is meest bekend onder den naam van turksche zijde. De gezegende plaats gevondene omkeer op dien klassieken bodem, en de vestiging aldaar van een zelfstandig koningrijk tot herstel van het aloude Griekenland, geeft regt om ook de afschaffing dezer (het aandenken der vernedering met zich voerende) benaming te verwachten; dezelve ging nogtans ook veel onder den naam van levantsche zijde.

Het eiland Cijprus, tusschen klein Azie en Sijrie gelegen, oudtijds door ongemeene vruchtbaarheid en zacht klimaat beroemd, ook wegens deszelfs vele praalgebouwen, en den aan Venus gestichten prachtvollen en kostelijken tempel vermaard, had voormaals eene voortreffelijke en zeer uitgebreide zijdeceelt, uit welke eene aanzienlijke hoeveelheid witte zijde naar Marseille, Nimes, Lijon, Venetie en Genua, bene-

vens vele gele zijde naar Constantinopel verzonden werd. De uitvoer aldaar heeft meermalen jaarlijks 20,000 balen elk van 300 ponden, en derhalve uit meer dan zes millioenen ponden bestaan. De voornaamste markt voor dezelve is te Famagusta. De vlokzijde maakt ook een deel van dezen handel uit. De natuurlijke witte zijde van de fijne soort, wint men omstreeks de genoemde plaats en in de kwartieren van Carpasso; de zwavelkleurige en lichtgele komt van Cijtherea, en de donkere en oranjegele van Pafos. Men koopt de zijde aldaar, zoo als de landlieden daarmede aan de markt komen, namelijk, ongezuiverd; de commissionair echter, laat haar voor rekening zijner commitenten vóór de afzending zuiveren, hetwelk een afval van 12 a 15 percent veroorzaakt.

Het eiland Chios of Scio, zoo wreedaardig door de Turken schier uitgemoord, beoefende de zijdeteeft als eenen der voornaamste takken van deszelfs volksbestaan. Deze teelt maakte ook den grootsten rijkdom van dit heerlijk eiland uit; terwijl de daaraan verknochte bezigheden meestal door de grieksche vrouwen en kinderen werden verrigt. Zelfs in de tijden hunner grootste verdrukking, beliep de jaarlijksche zijde opbrengst dezer eilanden nog dikwerf tot 30,000 ponden. Het eiland had ook eene menigte voortreffelijke zijdefabrieken, en fabrieken voor fluweel, damast enz., welke goederen steeds eenen zeer grooten aftrek hadden op Azie, Egipten, de afrikaansche kusten enz.

Op het eiland Tenos, een der vermaarde eijcladische eilanden, is de zijde evenzoo het hoofdprodukt der nijverheid. De hoeveelheid die men er

wint, is zeer groot, en het is bijna ongeloofbaar, met welk eene teedere zorg en oplettendheid, de zijde wormen aldaar door de vrouwen en meisjes verpleegd worden; de kousen enz., welke van deze zijde gebreid worden, vinden huns gelijke niet, in sterkte en duurzaamheid. De vrees, die men voedt, dat de invoer derzelve de europesche fabrieken te veel zoude benadeelen, is oorzaak dat zij veelal in den handel zijn onbekend gebleven.

De zijde van Therma, Lino, Zea, (of Zia) acht men overigens de voortreffelijkste te zijn van den geheelen Archipel; die van Andras, Caristo, Volo enz. is van minder deugdzame kwaliteit, en dient alleen tot het vervaardigen van vloerkleedjes enz.: meer geacht is de zijde van Samos, doch deze komt weinig voor. De candiasche zijde (of die van het eiland Candia) vindt als naaizijde eenen grooten aftrek op Lijon.

De italiaansche zijdesoorten vallen zeer onderscheiden. Een groot gedeelte derzelve is nogtans zeer goed, en over het algemeen genomen, ook onontbeerlijk voor de europesche fabrieken. Doch in wecrwil der zoo schoone luchtstreek, voor de zijdeteelt zoo bijzonder geschikt, wordt dezelve in Italie geenszins allerwege met die zorg beoefend, welkers behartiging zij zoo zeer verdiend. Het apenijsch gebergte, een groot deel van het Genuesche, de zeekusten, de Campagna di Roma, de omstreken van Livorno, Pisa en een groot gedeelte van het koningrijk Napels, zijn nog zonder zijdeteelt.

De plaatsen waar deze handel en nijverheidstak gedreven wordt, zijn het Piemontesché, het Milane-

sche, de omstreken van Bergamo, Vicenza, Verona, Reggio, Modena, het Parmesaansche, Romagna en Marca Anconitana, ook Florence, Etrurië en Lucca, Calabrië en een gedeelte van het eiland Sicilië.

Van alle deze zijdesoorten is de piemontesche organzijnzijde de fijnste en voortreffelijkste; zij heeft eenen zeer schoonen glans, en wordt ook het beste toebereid. Het Parmesaansche levert jaarlijks meer dan 700,000 en Nizza 200,000 ponden zijde op. Die van Novie wordt wegens hare fijnte, gladheid van draad en schoonheid van kleur zeer geroemd, en zelfs veelal met de chinesche zijde van gelijke waarde geschat.

Ons bestek duldt niet, dat wij wegens de spaansche en portugesche in het zuiden, en wegens de pruisische en russische zijde in het Noorden van Europa, in bijzonderheden treden, hoewel ieder dezer landen genoegzame stof tot de erkentenis opleveren, dat de zijdeteelt en zijdehandel, even gelijk in Frankrijk en Engeland, waarvan vroeger (D. I. pag. 222 en 223) grooten invloed op de volkswelvaart uitoefenen.

Er blijft ons dus over, om na het korte overzicht van de zwitsersche en de aan de Rhijn-Provincien gelegen zijdefabrieken, welke met onze Manufactuurhandel het meeste in betrekking staan, de voornaamste voortbrengselen van de belangrijkste der opgenoemde fabrieken op te geven; om weder terug te komen, op de bengaalsche en chinesche zijde als grondstoffen, welke beide soorten, bij het gemis der eigene aankweeking van de zijdewormen, voor onzen handel en nijverheid in het vervolg de meest voordeeligste kunnen worden. De zwitsersche zijdefabrieken, zijn tot

eenen hoogen graad van volkomenheid gestegen; voornamelijk is dit toe te schrijven, aan de gevolgen der groote staatsomwenteling in Frankrijk, waardoor vele hun vaderland ontwijkende fabrikteurs, hunne bekwaamheden en industrie naar Zwitserland hebben overgebracht. In deze omstandigheid is ook alleen de oorzaak te zoeken, dat in het laatst der voorgaande eeuw in Zürich het aantal der zoogenaamde filatuurfabrieken zoo aanmerkelijk is toegenomen; door behulp van voortreffelijke werktuigen, wordt in dezelve de ruwe italiaansche zijde gehaspeld en getweerd, en tot organzijn-, tram, naaizijde enz. bereid. Behalve een aantal kunstrijke zijdenstoffen worden in Zwitserland te Arau, Zöffingen, Bazél, in het Waadland, in het kanton Lucern de beroemde zijdenlinten geweven, van welke het vertier zich over geheel Europa heeft uitgebreid. In het Engelberger dal en te Gersau wordt zeer veel floret en galet zijde gekamd en bereid, en levert derhalve dit bedrijf in die plaatsen, voor vele menschen een genoegzaam middel van bestaan op. Het is belangrijk de consumptie te vernemen, welke alléén door de in, en om Bazél gevestigde zijdenlintfabrieken, in de ruwe zijde gemaakt wordt: een voor ons liggende brief van een aldaar gevestigd handelshuis, maakt melding, dat, volgens de eigen opgave der beëdigde Sensalen (makelaars) zij jaarlijks meer dan 1800 balen zijde aan de fabrikanten verkoopen. Het overtreft echter nog het stoutste denkbeeld, dat zich van het nut der zijdeteelt maken laat, door van de uitgebreide elberfeldsche en crefeldsche fabrieken te gewagen. Eene enkele van dezelve, (en zoo bestaan

er meerderen) betaalt jaarlijks een half miljoen nederlandsche guldens aan arbeidsloonen. Onder de voortbrengselen derzelve munten vooral uit, de nagemaakte Oost-Indische zijdedoeken, op de Frankfurter en Leipziger-missen als ook in Frankrijk zoo zeer gezocht. De zijdenstoffen van Crefeld vinden zelfs een groot vertier in Amerika. De Heer Hönighaus, deelhebber van een der voornaamste handelhuizen aldaar, heeft in 1707 en 1708, den grondslag gelegd tot den bloeienden staat van dezen nijverheidstak in zijne vaderstad, zoodat aldaar, met de omliggende streek, door middel der zijdefabrieken tien of twaalf duizend menschen hun onderhoud vinden.

Voordat wij nu onze aandacht vestigen, tot de opgave van de in de voornaamste fabrieken vervaardigde stoffen, is het allezins belangrijk op te merken, welk een groot aantal soorten van zijde, bij de zijdefabrieken gebezigd worden.

Bij het weven van zijdestoffen gebruikt men voor den ketting de zijde van Bergamo. Tot de damasten wordt, uithoofde van derzelve bijzondere sterkte en zuiverheid, de beste soort, zijde van Turin, cartesiaansche, piavasche of bolognesche zijde aangewend. Tot den inslag bezigt men de tramzijde van Milaan, de italiaansche poolzijde, de bengaalsche zijde, de bijsoorten van Aleppo en de levantsche zijde. Chinesche voor de witte kleuren, of ook wel de levantsche Brussia zijde, die echter niet zoo gelijk van draad is.

Tot het geheel van zijde geweven stoffen behooren de *triumphanten*, met gebrocheerde en gebloemde

gronden, die grootendeels naar Rusland, Polen, Armenië, Smirna, Konstantinopel, enz. verzonden worden; de *met goud en zilver gebrocheerde mutsenstoffen*, voor geheel Duitschland, Hamburg, als ook naar Smirna; de *Ras de Sicile* voor Hamburg, Zweden, Rusland, den geheelen Elzas en Lijon; de *hollandsche Damasten* voor Zweden, Hamburg en geheel Duitschland; en de *Meubel-Damast*, waaronder rijk met goud en zilver gewerkte stoffen voor vesten enz., naar de Oost-Indien en de oostersche vorsten, waarvan wij straks nog bijzondere melding zullen maken.

Onder de *half zijden en half linnen stoffen* telt men de volgende; namelijk *gebrocheerde mutsen*, atlas, met en zonder grond voor Munsterland, Hanover, Hamburg, Koppenhagen enz.; gebrocheerde voor kleedderen veel voor Bremen, Hamburg en Zeeland; half zijden stoffen met *bouquetten*, voor de hoofdkappen van de noordhollandsche vrouwen; half zijden *droguet* voor Munsterland, Hamburg, Denemarken, Zweden, enz.; *satijn met bouquets voor mutzen*, naar Frankfurt, Brunswijk, Polen, enz., *Ras de Lijon* tot overtrekken van korchetten, alleen naar Zeeland.

Men heeft ook nog de *half zijden en half katocnen stoffen*, waaronder behooren: de gestreepte atlassen voor dameskleedij in Holland; en de *gragammen*: en eindelijk komen de *half zijden en half wollenstoffen* in aanmerking. Zij bestaan in gestreepte atlassen voor dames winterkleeding; effene en met figuren doorwerkte *drosinen* voor Luxemburg, Braband en den Elzas, ook naar de Meijerij van 's Hertogenbosch, alwaar zij *straminen* genoemd worden.

De zijdemanufacturen te Lijon, welke wij alleen noemen, verdeelen zich in twee hoofdbewerkingen, als:

1.) De *effene, gladde of enkele* weefsels, (*le plein ou uni.*) Tot deze behooren de onderscheidene soorten van taffen, atlas, sergien, moor, fluweel enz.

2.) De *gefattoeneerde* en *gebrocheerde* stoffen, onder welke de rijke damasten, gebrocheerde taffen, droguettes, peruviennes, prussienes, fond d'or et d'argent, gerckend worden. Hiertoë behooren mede de hollandsche nabootsingen van zware en zeer rijke Oost-Indische stoffen, van welke te Lijon, de patronen verbeterd en verveelvuldigd zijn geworden; men vindt van dezelve de Girsaka's, Karanka's, Batavia's en vele andere soorten.

Voor de *gebloemde* stoffen worden in Lijon, tot fraaiheid van teekening, en bewerking geene kosten nog moeite gespaard. Het doet de bewondering ten top stijgen, wanneer men de voortreffelijk bearbeide priesterversierselen van zijdefluweel, kunstig met goud en zilver doorweven, gadeslaat. Onze nederlandsche Handelmaatschappij heeft jaarlijks eene commissie van het gouvernement, op een zeker getal stukken zijdefluweel van allerlei kleuren, rijk met goud en zilver bewerkt, welke als geschenken dienen moeten voor eenige bevriende Rajahs en Opperhoofden in de Oost-Indien; ofschoon deze stukken nog geene 20 Nederlandsche ellen (16 a 17 Fransche aunen) lang, en maar $\frac{11}{4}$ Fransche aune breedte hebben, kost elk stuk bijna *f* 500. Bij de beschouwing en behandeling van deze commissien, is het ons dikwerf met smart vordende geest gekomen, hoe wij thans aan vreemde natien

zulke gewillige schattingen moeten brengen, daar de Handelmaatschappij genoodzaakt is, (met uitzondering van de goud- en zilver-mooren, die te Haarlem vervaardigd worden) bij volslagen gebrek aan inrigtingen bij ons, tegen hare grondstelling, zich van vreemd fabrikaat te voorzien; dewijl bijna alles wat er van zijdeweverijen bestaan heeft, te niet is. Het stadje Naarden pleeg daardoor het bestaan te vinden, en in Haarlem alléén zijn in de 17de en 18de eeuwen, drie of vierduizend weefgetouwen, tot het weven van zijdestoffen aanwezig geweest. Het is waar, de wisselvalligheid der mode, en het sedert eenige jaren zoo aanmerkelijk toemenen van katoenen kleederdragten, hebben natuurlijk wij op de zijdefabrieken eenen zeer nadeeligen invloed moeten oefenen, doch in Frankrijk, waar dezelve destijde min, nog altijd een der gewigste takken der nationale nijverheid uit. Wij treden dus, — met den wensch van de verwezenlijking der verzoeker wenschte uitbreiding, die onze handel en nijverheid door de vestiging van een nieuwen tak voor volksbestaan, ten gevolge van het aanknoopen van verbindtenissen in de Oost-Indien, ontvangen kunnen, — nu bepaaldelijk ten opzichte van bengaalsche en chinesche zijde in eenige bijzonderheden, waardoor men met kwaliteiten, kenmerken, pakking enz. de noodige bekendheid bekomt, om in die soorten ondernemingen aan te vangen.

De hoofddeugd van de bengaalsche zijde is zuiverheid, dat is vrij van strikken of knopen, onder de engelsche manufacturiers *fowl* (vuil, slordig) genaamd. Men noemt voorts gelijkheid van draad als het tweede

kenteeken van beste kwaliteit; dan daar beide met elkander in verband staan, moeten even als dit bij meerdere zaken het geval is, deze gebruikelijke termen sijnonym gehouden worden.

Om de zuiverheid goed te kunnen beoordeelen, doet men het best de strengen te openen, en met den rug naar den dag te staan, opdat men in de rigting van het vallende licht de uitstekende einden van een handvol zijde kan beschouwen. Hierdoor zal men gemakkelijk de vuiligheden ontdekken, die er in aanwezig zijn, met een weinig toelag zal een ieder weldra in staat wezen, om een juist coup d'oeil te hebben, en over dit voornaam vereischte der bengaalsche ruwe zijde goed te kunnen oordeelen.

De verschillende soorten van fijnte en grofte, onderscheidt men door de letters A.B.C.; zijde van 4 tot 5 cocons wordt gemerkt A N°. 1; van 6 tot 8 cocons A N°. 2; van 8 tot 10 cocons B N°. 1; van 10 tot 12 cocons B N°. 2; van 12 tot 14 en 16 tot 18 cocons B N°. 3; van 18 tot 20 cocons C N°. 1; van 20 tot 22 cocons C N°. 2; en van 22 tot 24 cocons enz. C N°. 3. Alle filatuurzijde, of in de factorijen ghaspelde, is onder genoemde sorteeringen begrepen, maar die welke de inboorlingen, met de hand haspelen, is veel grover en wordt onderscheiden door de letters A.B.C.D.E. Men verliese bij de vermelding dezer letters, nogtans niet uit het oog, dat de zijde van het een of het ander district, aanmerkelijk met elkander verschilt. Om eenige plaatsen, waaruit dezelve het meest wordt aangevoerd, in hare betrekkelijke waarde onderling te leeren kennen,

merken wij aan, dat de filatuurzijde van *Comercolly* van alle letters de beste is, die van *Radnagore* of *Cossimbuzar* in ieder letter minder, en van *Bauleahs* weder minder, en zoo vervolgens.

De waarde van de ruwe bengaalsche zijde, moet geenszins naar de glansrijkheid der kleur beoordeeld worden. Velen bedriegen zich hierin; waarom het des te noodiger is hier tegen eene waarschuwing te ontvangen. Dat deze eigenschap geen noodzakelijk vereischte is, blijkt, wanneer men nagaat dat het verwen, hetwelk de zijde voor de bewerking tot eenige stoffen ondergaan moet, dadelijk den glans wegneemt. Zijde van een eenigzins doffer aanzien, valt doorgaans zuiver en gelijk, dat voor den manufacturier de beste vereischen zijn; integendeel ontbreken aan de zijde, die dezulke in kleur overtreft, dikwerf deze wenschelijke hoedanigheden. De onzuivere zijde (*foulsilk*) is in het weven telkens bij de strikken of knopen aan afbreken onderworpen, hetwelk derzelve bearbeiding voor den werkmán moeilijk en onaangenaam, en voor den fabrikant schadelijk maakt.

Eindelijk moet een commissionair, die men de inkoop van ruwe bengaalsche zijde laat verrigten, zorgvuldig toezien, dat de pakking naar behooren geschiedt, om op de reize aan geene inwendige beschadiging onderworpen te zijn. Wanneer dezelve los gepakt is, schaven de buitenzijden van de strengen tegen elkander, en de zijde ziet er uit als of zij met een pennemes afgesneden was, waardoor zij bijna geene waarde meer heeft. Om deze wrijving voor te komen, moeten de balen dus zoo dicht en stijf, als mogelijk gepakt worden.

Een gebrek, dat meest bij alle particuliere aanvoeren plaats heeft, en waarvan zelfs de balen der engelsche O. I. Compagnie niet geheel vrij te spreken zijn, is voorts, het pakken van meer dan eene kwaliteit in dezelfde baal: dit geeft bij een artikel als de zijde, een groot nadeel voor de koopers, of de aanvoerder maakt er eene slechte rekening bij, wanneer zich de gebruiker natuurlijk op de minste kwaliteiten, die er in de baal voorhanden zijn, het meest in de prijsbepaling regelt.

Omtrent de chinesche ruwe zijde valt aan te merken, dat op het navolgende dient gezien te worden: dezelve, moet mooi helder wit zijn, doch niet roomkleurachtig, en vrij van wankleurige draden; in vergelijking van de italiaansche zijde, mogen dezelve op het oog ongelijk zijn, (daar dit geen gebrek, maar de eigenschap van de chinesche zijde is); ruwheid in het gevoel, is echter een bewijs van slechte kwaliteit. De Chinesen hebben dikwerf de gewoonte hunne beste zijde met geringe te vermengen, en doen dit zeer behendig in het midden der strengen, hierom kan men niet te nauwkeurig zijn in het openen en nazien derzelve; als ook nog op de dubbelde banden te letten, waarmede zij de strengen vastbinden; deze bandjes mogen niet zwaarder vallen, dan 1 Tale gewigts (*); bovendien moet men de droogte

(*) Een *Tale* of *Tail*, gelijk de Portugezen die noemen, en bij de Chinezen *lyang* geheeten, is 3,75 Ned. looden; 16 *lyangs* zijn 1 catti, iets zwaarder dan de catts op Batavia in gebruik, waarvan 100 de Picol van circa 58 Ned. tt uitmaken; 1 catti zijde op Ceijlon is 20 strengen.

onderzoeken, daar de Chinesen bekend staan, de zijde vooraf op eene vochtige plaats te brengen, om de zwaarte te vermeederen; behalve de schade, die men dus aan het gewigt heeft, loopt men nog gevaar van bederf en wankleurig worden der zijde, gedurende de reis. China kan voor het land gehouden worden, dat de meeste zijde oplevert, deszelfs inzameling is eene onuitputbare bron van het volksbestaan; met uitzondering van de geringste volksklasse, is ook ieder inwoner er mede gekleed.

Mogt nu deze onvolledige, en toch zoo veel mogelijk verkorte afschetsing van de zijdefabriekage in deszelfs oorsprong, uitgebreidheid en nut, bij de beschouwing van het voordeel, dat uit de behartiging van de gegeven narigten en wenken te wachten is, de werkdadige belangstelling opwekken, om zoowel zich de ruwe zijde als grondstof, door onzen O. I. handel te verschaffen, als ook voornamelijk, in het aankweken der zijdetect bij ons; waaromtrent in het Tijdschrift van Mei 1835 het een en ander gezegd is geworden, tot bekendmaking met hetgeen hierin reeds in meerdere provincien van ons Vaderland, en ook in ons midden wordt aangewend.

De Heer R. Dufour, inwoner dezer stad, aan wiens onvermoeide pogingen tot het aankweken van witte moerbezieboomen, te regt ook weder dit jaar in het verslag van de Gedeputeerde Staten der provincie Utrecht, aan de algemeene provinciale Staten, vereerende hulde gedaan is, houdt zich niet slechts, gelijk in het boven aangehaalde nummer (*) vermeld

(*) Zie deel I. blad. 225 a 227.

werd, bezig met het planten van deze boomen, maar ondervindt een ongemeen gelukkig gevolg met het zaaïen derzelve; zoodat hij vele planten laat overbrengen, naar zijne kweekerij bij de Bilt. Tot een afdoend bewijs van het welslagen zijner onderneming verstrekt, dat er in 1835 niet meer dan twee boomen van de zestienduizend gestorven zijn.

Deze voorspoed met den witten moerbezieboom, welke in onze provincie bij uitstek voordeelig schijnt voort te komen, is zeer gunstig geweest op het aankweken der zijdewormen. De Heer Dufour heeft in het vorige jaar 15,000 cocons, (popjes of tonnetjes) voortreffelijke zijde ingezameld; doch daar er tot het afhaspelen van dezelve, bij ons geene fabrieken of inrigtingen bestaan, is hij verpligt geweest, die naar buitenslands te zenden, om afgehaspeld te worden en de zijde aldaar te doen bewerken en weven. Hoe moet dit den vriend des vaderlands leed doen, dat dus het geheele doel van deze ontluikende onderneming, namelijk de bevordering der inlandsche Nijverheid, met het daarmede in verband staande bijzonder voordeel van den eigenaar, langs dien weg geheel verloren gaat; en hoe wenschelijk is het niet, dat men ernstig bedacht wordt, om in onze stad of provincie, zulk eene fabriek op te rigten. Het daarstellen van eene groote werkplaats voor de zijdewormen, in de nabijheid der moerbezieboomen, zoude aan de vermenigvuldiging van den arbeid zeer veel toebrengen, daar het aan den Heer Dufour nog steeds vele uitgaven veroorzaakt, om de moerbeziebladeren tot voeding van zijne zijdewormen, naar deszelfs kweekerij bij de stad

te doen vervoeren. De onderneming der zijdeteelt verdient ten volle de ondersteuning en aanmoediging van dezulken, die tot dat einde eene vereeniging van middelen zoude willen daarstellen: bij voorbeeld door eene compagnie, even gelijk nog zeer onlangs te Leiden met het oprigten van eene grofsmederij het geval is geworden. Dit voornemen, om velen van de behoeftige volksklasse brood te verschaffen, heeft bij besluit van Zijne Majesteit van 7 Sept. j. l. Hoogstdezelfs goedkeuring mogen erlangen. Het kapitaal van deze naamlooze maatschappij, waarvan de bedoeling is het versmeden van oud ijzer en het daaruit vervaardigen van zwaar en aander ijzerwerk, is gesteld op *f* 200,000, verdeelt in 200 aandeelen van *f* 1000; met bepaling dat er aanvankelijk voor ieder aandeel niet meer dan 10 percent zal behoeven gestort te worden, en naar mate het noodig zal zijn, het ontbrekende. De duur van de overeenkomst is 25 jaren; evenwel kan de ontbinding der maatschappij plaats hebben bij een verlies van 50 percent van het kapitaal.

Hoe nuttig konde eene dergelijke vereeniging niet zijn, tot het aankweken van den moerbezieboom, het voortteelen van zijdewormen en de fabriekage van het spinsel enz. ? de overweging hiervan, en de hoop om eenige voorname ingezetenen, aan welken de welvaart van behoeftigen belangrijk genoeg voorkomt daartoe iets van hunne kapitalen, en zeker niet zonder voordeel te besteden, noopt ons, in een volgend nummer, tot de nadere ontwikkeling van het in verschillende opzigten groot voordeel, dat er gelegen is in het uitvoeren van een ontwerp als dat van den Heer H. Beraill te

St. Michielsgestel bij 's Hertogenbosch, provincie Noord-Brabant, in 1830 door de eerste intekening van Z. M. den Koning vereerd. Ditmaal besluiten wij met eenige opmerkingen voor ieder die dit onderzoek over de zijde leest, zij betreffen de verwonderingwekkende huishouding in de natuur. Wanneer men nagaat, dat alle de millioenen ponden zijde, welke in onderscheiden landen worden bijeengebragt, alléén het spinsel is van één soort van wormen, die slechts van ééne soort van voedsel leven; dat een once van deszelfs eijtes wordt berekend 40,000 nieuwe zijdewormen op te leveren, en dat voor dit getal 900 à 1000 ponden moerbeziebladen tot voedsel benoodigd zijn: honderd volwassen moerbezieboomen rekt men 2000 ponden bladeren te brengen, zoodat daarmede 80,000 zijdewormen kunnen onderhouden worden: voorts schat men dat het spinsel van 30,000 zijdewormen ongeveer twaalf ponden zijde voortbrengt; — wat moeten er dan niet vele van deze insecten het leven ontvangen, om aan den mensch zulke hoeveelheden zijde te verschaffen?

(Het vervolg in een later nummer.) P. W. L.

PAARDENMARKT.

Op *Maandag*, den 26 September 1836.

Kantoor Catharijnepoort.	333 stuks.
» Tolsteegpoort.	65 »
» Wittevrouwepoort.	95 »
» Waardpoort.	11 »
» Roodebrug.	52 »
» Vaartsche Rijn.	51 »
» Ridderschapsvaart.	96 »

Totaal 703 »